

62014CJ0160

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 9 września 2015 r. (*1)

„Odesłanie prejudycjalne — Zbliżenie ustawodawstw — Ochrona praw pracowniczych w przypadku przejścia przedsiębiorstw, zakładów lub części przedsiębiorstw lub zakładów — Pojęcie przejścia zakładu — Obowiązek wystąpienia z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na podstawie art. 267 akapit trzeci TFUE — Zarzucane naruszenie prawa Unii przez sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu na mocy prawa krajowego — Prawo krajowe uzależniające prawo do naprawienia szkody poniesionej w związku z takim naruszeniem od wcześniejszego uchylecia orzeczenia powodującego tę szkodę”

W sprawie C-160/14

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Varas Cíveis de Lisboa (Portugalia) postanowieniem z dnia 31 grudnia 2013 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 4 kwietnia 2014 r., w postępowaniu:

João Filipe Ferreira da Silva e Brito i in.

przeciwko

Estado português,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: R. Silva de Lapuerta (sprawozdawca), prezes izby, K. Lenaerts, wiceprezes Trybunału, pełniący obowiązki sędziego drugiej izby, J.C. Bonichot, A. Arabadjiev i C. Lycourgos, sędziowie,

rzecznik generalny: Y. Bot,

sekretarz: M. Ferreira, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 25 lutego 2015 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

—

w imieniu J.F. Ferreira da Silva e Brito i in. przez C. Góis Coelho, S. Estímio Martins oraz R. Oliveirę, advogados,

—

w imieniu rządu portugalskiego przez L. Ineza Fernandesą oraz A. Fonseca Santos, działających w charakterze pełnomocników,

—

w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka oraz J. Vlášila, działających w charakterze pełnomocników,

w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues'a, D. Colasa oraz F.X. Bréchota, działających w charakterze pełnomocników,

w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez F. Varrone, avvocato dello Stato,

w imieniu Komisji Europejskiej przez J. Enegrena, M. Francę, M. Konstantinidisa oraz M. Kellerbauera, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 11 czerwca 2015 r.,
wydaje następujący

Wyrok

1

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 1 dyrektywy Rady 2001/23/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ochrony praw pracowniczych w przypadku przejęcia przedsiębiorstw, zakładów lub części przedsiębiorstw lub zakładów (Dz.U. L 82, s. 16 – wyd. spec. w j. polskim, rozdz. 5, t. 4, s. 98), art. 267 akapit trzeci TFUE oraz niektórych zasad ogólnych prawa Unii.

2

Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu toczącego się pomiędzy J.F. Ferreira da Silva e Brito oraz 96 innymi osobami a Estado português (państwem portugalskim) w przedmiocie zarzucanego naruszenia prawa Unii, przypisywanego Supremo Tribunal de Justiça (sądowi najwyższemu).

Ramy prawne

Prawo Unii

3

Za pomocą dyrektywy 2001/23 ujednolicono przepisy dyrektywy Rady 77/187/EWG z dnia 14 lutego 1977 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ochrony praw pracowniczych w przypadku przejęcia przedsiębiorstw, zakładów lub części przedsiębiorstw lub zakładów (Dz.U. L 61, s. 26), w brzmieniu zmienionym dyrektywą Rady 98/50/WE z dnia 29 czerwca 1998 r. (Dz.U. L 201, s. 88).

4

Zgodnie z motywem 8 dyrektywy 2001/23:

„Względy pewności prawnej i przejrzystości wymagały, aby pojęcia prawne przejścia zostały wyjaśnione w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości. Wyjaśnienie to nie zmienia zakresu stosowania dyrektywy 77/187/EWG, interpretowanej przez Trybunał Sprawiedliwości”.

5

Artykuł 1 ust. 1 lit. a) i b) dyrektywy 2001/23 stanowi:

„a)

Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do każdego przypadku przejścia przedsiębiorstwa, zakładu lub części przedsiębiorstwa, zakładu, przez innego pracodawcę w wyniku prawnego przeniesienia własności lub fuzji.

b)

Zgodnie z [z zastrzeżeniem] lit. a) i dalszymi postanowieniami [dalszych postanowień] niniejszego artykułu, przejście w rozumieniu niniejszej dyrektywy następuje wtedy, kiedy przejmowana jest jednostka gospodarcza, która zachowuje swój tożsamość, oznaczając zorganizowane pojęcie zasobów, którego celem jest prowadzenie działalności gospodarczej, bez względu na to, czy jest to działalność podstawowa czy pomocnicza”.

6

Artykuł 3 ust. 1 akapit pierwszy wspomnianej dyrektywy stanowi:

„Prawa i obowiązki zbywającego wynikające z umowy o pracę lub stosunku pracy istniejącego w momencie przejścia przechodzą, w wyniku tego przejścia, na przejmującego”.

Prawo portugalskie

7

Artykuł 13 Lei nr 67/2007 – Aprova o Regime da Responsabilidade Civil Extracontratual do Estado e Demais Entidades Públicas (ustawy nr 67/2007 ustanawiającej system odpowiedzialności pozaukładowej państwa i innych podmiotów publicznych) z dnia 31 grudnia 2007 r. (Diário da República, 1 seria, nr 251 z dnia 31 grudnia 2007 r., s. 91117), zmienionej ustawą nr 31/2008 r. z dnia 17 lipca 2008 r. (Diário da República, 1 seria, nr 137 z dnia 17 lipca 2008 r., s. 4454, zwanej dalej „RRCEE”), stanowi:

„1. Bez uszczerbku dla możliwości dochodzenia odszkodowania za niesłuszne skazanie i bezzasadne pozbawienie wolności państwo ponosi odpowiedzialność cywilną za szkody wyrządzone przez wydanie orzeczenia sądowego, które jest oczywiście sprzeczne z konstytucją, bezprawne lub nieuzasadnione z uwagi na poważny błąd w ustaleniach faktycznych.

2. Możliwość wytoczenia powództwa o odszkodowanie jest uzależniona od wcześniejszego uchylenia przez właściwy sąd orzeczenia, którego wydanie wyrządziło szkodę”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

8

W dniu 19 lutego 1993 r. spółka Air Atlantis SA (zwana dalej „AIA”), utworzona w 1985 r. i działająca w sektorze nieregularnego transportu lotniczego (loty czarterowe), została rozwiązana. W tej sytuacji powodowie w postępowaniu głównym otrzymali wypowiedzenia ich umów o pracę w ramach procedury zwolnień grupowych.

9

Od dnia 1 maja 1993 r. przewoźnik TAP, który był głównym akcjonariuszem AIA, rozpoczął wykonywanie części lotów zakontraktowanych wcześniej przez AIA na okres od 1 maja do 31 października 1993 r. TAP wykonał również pewną ilość lotów czarterowych, których dotychczas nie obsługiwał, jako że były to trasy obsługiwane tradycyjnie przez AIA. W tym celu TAP używał części wyposażenia, które AIA wykorzystywała dotychczas w swojej działalności, między innymi cztery samoloty. TAP przejął również obowiązki związane z opłatami leasingowych z tytułu umów leasingu dotyczących tych samolotów oraz zaczął korzystać z wyposażenia biurowego, jakie AIA posiadała i z którego korzystała w swoich biurach w Lizbonie i w Faro (Portugalia), a także z innych składników majątku tej spółki. Ponadto TAP zatrudnił niektórych byłych pracowników AIA.

10

Następnie powodowie w postępowaniu głównym zaskarżyli do Tribunal do Trabalho de Lisboa (sądu pracy w Lizbonie) rozwiązanie z nimi stosunków pracy w ramach zwolnień grupowych, wnosząc o przywrócenie ich do pracy w TAP oraz zapłatę wynagrodzeń.

11

Orzeczeniem z dnia 6 lutego 2007 r. Tribunal do Trabalho de Lisboa częściowo uznał powództwo dotyczące zwolnień grupowych i zarządził przywrócenie powodów w postępowaniu głównym do pracy w ramach odpowiednich grup zaszeregowania oraz zarządził zapłatę odszkodowania. W wyroku Tribunal do Trabalho de Lisboa stwierdził, że w niniejszym przypadku miało miejsce przejście zakładu, a przynajmniej jego części, gdyż skutek wstąpienia przez TAP w dotychczasowe stosunki pracy została zachowana tożsamość zakładu, a ponadto jego działalność była kontynuowana.

12

Od wyroku została wniesiona apelacja do Tribunal da Relação de Lisboa (sądu apelacyjnego w Lizbonie), który wyrokiem z dnia 16 stycznia 2008 r. uchylił wyrok wydany w pierwszej instancji w zakresie, w jakim na jego mocy nakazano TAP przywrócić do pracy powodów w postępowaniu głównym i wypłacić im odszkodowania z tym uzasadnieniem, że prawo do wniesienia powództwa w celu zaskarżenia zwolnienia grupowego uległo przedawnieniu.

13

Powodowie w postępowaniu głównym wnieśli wówczas skargę kasacyjną do Supremo Tribunal de Justiça, który wyrokiem z dnia 25 lutego 2009 r. orzekł, że zwolnienia grupowe były zgodne z prawem. Sąd ten stwierdził, że nie wystarczy, by działalność gospodarcza była „po prostu kontynuowana”, aby można było stwierdzić przejście zakładu, ale konieczne jest też zachowanie tożsamości zakładu. Tymczasem w niniejszym przypadku, gdy TAP wykonywał rozpatrywane loty latem 1993 r., nie posłużył się „jednostką” o tej samej tożsamości co „jednostka”, która wcześniej należała do AIA. W braku identyczności pomiędzy dwiema „jednostkami” zdaniem Supremo Tribunal de Justiça nie ma możliwości, aby uznać, że doszło do przejścia zakładu.

14

Supremo Tribunal de Justiça stwierdził również, że nie doszło do przejścia klienteli z AIA do TAP. Ponadto zdaniem tego sądu AIA posiadała zakład związany z określonym towarem, jakim była licencja, która nie podlega przeniesieniu, co uniemożliwiało przejście zakładu, ponieważ przedmiotem sprzedaży mogły być jedynie poszczególne dobra, a nie sam zakład.

15

W odniesieniu do stosowania prawa Unii Supremo Tribunal de Justiça zauważył, że Trybunał, skonfrontowany z sytuacjami, w których dane przedsiębiorstwo kontynuowało działalność dotychczas prowadzoną przez inną spółkę, orzekł, iż „sama ta okoliczność” nie pozwala na stwierdzenie, że doszło do przejścia jednostki gospodarczej, ponieważ „jednostki takiej nie można sprowadzić tylko do działalności, jak ona prowadzi”.

16

Ponieważ niektórzy powodowie w postępowaniu głównym zwrócili się do Supremo Tribunal de Justiça o wystąpienie do Trybunału Sprawiedliwości z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, sąd ten stwierdził, że „[o]bowiązek wystąpienia z odesłaniem prejudycjalnym, jaki ciąży na sądach krajowych, których orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu na mocy prawa wewnętrznego, powstaje tylko wtedy, gdy owe sądy uznają, że odwołanie się do prawa Unii jest niezbędnym dla rozstrzygnięcia toczącego się przed nimi sporu, a także wtedy, gdy pojawią się kwestie dotyczące wykadni tego prawa”. Ponadto, biorąc pod uwagę orzecznictwo Trybunału dotyczące wykadni norm Unii dotyczących przejścia przedsiębiorstwa, zdaniem sądu nie istniała „żadna istotna wątpliwość” w wykadni tych norm, „która nakazywałaby wystąpić z pytaniem prejudycjalnym”.

17

Supremo Tribunal de Justiça stwierdził również, że „[s]am Trybunał Sprawiedliwości wyraźnie uznał, iż prawidłowe stosowanie prawa [Unii] może być tak oczywiste, że nie pozostawia ono miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości co do sposobu rozstrzygnięcia powstałej kwestii, co w rezultacie również w tym wypadku zwalnia sąd krajowy z obowiązku odesłania prejudycjalnego. Tymczasem [zdaniem tego sądu krajowego] z uwagi na treść [przepisów prawa Unii] powołanych przez [powodów w postępowaniu głównym], wobec ich wykadni dokonanej przez Trybunał, wobec tych ostatnich oraz w świetle okoliczności sprawy, które uwzględniono [...], nie ma żadnych racjonalnych wątpliwości w kwestii interpretacji, które wymagałyby wystąpienia z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym [...]”.

18

Supremo Tribunal de Justiça podkreślił ponadto, że „istnieje utrwalone orzecznictwo Trybunału w

kwestii wyk?adni przepisów [prawa Unii], które dotycz? »przej?cia zak?adu«, przy czym w dyrektywie [2001/23] dokonano konsolidacji zawartych w niej poj?? pod wp?ywem tego orzecznictwa, w zwi?zku z czym poj?cia te s? obecnie jasne z punktu widzenia orzecznictwa (zarówno wspólnotowego, jak i krajowego), co oznacza, ?e nie jest konieczne w niniejszej sprawie przeprowadzenie uprzedniej konsultacji z Trybuna?em [...]”.

19

W tej sytuacji powodowie w post?powaniu g?ównym wyst?pili przeciwko Estado português z powództwem z tytu?u odpowiedzialno?ci pozaumownej, ??daj?c zas?dzenia od niego zap?aty odszkodowania za niektóre wyrz?dzone szkody maj?tkowe. W uzasadnieniu powództwa podnie?li oni, ?e wyrok wydany przez Supremo Tribunal de Justiça jest w oczywisty sposób sprzeczny z prawem, poniewa? zawiera b??dn? wyk?adni? poj?cia przeje?cia zak?adu w rozumieniu dyrektywy 2001/23 oraz poniewa? s?d ten naruszy? swój obowi?zek wyst?pienia do Trybuna?u Sprawiedliwo?ci z pytaniami prejudycjalnymi dotycz?cymi wyk?adni prawa Unii.

20

Estado português twierdzi, ?e zgodnie z art. 13 ust. 2 RRCEE wytoczenie powództwa o zap?at? odszkodowania wymaga wcze?niejszego uchylenia orzeczenia powoduj?cego szkod? przez w?a?ciwy s?d i przypomina, ?e skoro nie uchylono wyroku Supremo Tribunal de Justiça, nale?a?o umorzy? post?powanie w sprawie ??danego naprawienia szkody.

21

S?d odsy?aj?cy wyja?nia, ?e nale?y ustali?, czy wyrok wydany przez Supremo Tribunal de Justiça jest w oczywisty sposób sprzeczny z prawem ze wzgl?du na b??dn? interpretacj? poj?cia „przej?cia zak?adu” w ?wietle dyrektywy 2001/23 i znanych mu okoliczno?ci faktycznych. Nale?y ponadto ustali?, czy Supremo Tribunal de Justiça mia? obowi?zek wyst?pi? z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, o co si? do niego zwrócono.

22

W powy?szych okoliczno?ciach Varas Cíveis de Lisboa (izby cywilne w Lizbonie) postanowi? zawiesi? post?powanie i zwróci? si? do Trybuna?u z nast?puj?cymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1)

Czy dyrektywa 2001/23, a w szczególno?ci jej art. 1 ust. 1, powinna by? interpretowana w ten sposób, ?e poj?cie »przej?cia zak?adu« obejmuje sytuacj?, w której spółka dzia?aj?ca na rynku lotów czarterowych zostaje rozwi?zana w wyniku decyzji jej wi?kszo?ciowego akcjonariusza, który sam jest spółk? czynnie dzia?aj?c? w sektorze lotnictwa, i w ramach likwidacji, spółka dominuj?ca:

—

wst?puje w prawa rozwi?zanej spółki, staj?c si? stron? umów leasingu i trwaj?cych umów o loty czarterowe zawartych z agencjami turystycznymi;

—

prowadzi dzia?alno?? wcze?niej prowadzon? przez rozwi?zan? spółk?;

—
przywraca niektórych pracowników wcześniej oddelegowanych do pracy w rozwijanej spółce i powierza im identyczne zadania;
—

przejmuje drobne wyposażenie rozwijanej spółki?

2)

Czy art. 267 TFUE powinien być interpretowany w ten sposób, że Supremo Tribunal de Justiça wobec okoliczności faktycznych opisanych powyżej, a także wobec faktu, że sądy krajowe niższej instancji, które rozpatrywały sprawę, wydały sprzeczne orzeczenia, ma obowiązek wystąpienia z odesłaniem prejudycjalnym do Trybunału, przedstawiając pytanie dotyczące prawidłowej wykładni pojęcia »przejścia zakładu« w rozumieniu art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23?

3)

Czy prawo Unii, a w szczególności zasady sformułowane przez Trybunał w wyroku Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513) dotyczące odpowiedzialności państwa za szkody wyrządzone jednostkom w związku z naruszeniem prawa Unii dokonanych przez sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji, sprzeciwia się zastosowaniu przepisu krajowego, który uzależnia możliwość dochodzenia odszkodowania od wcześniejszego uchylecia orzeczenia, którego wydanie wyrządziło szkodę?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

23

Poprzez to pytanie sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o wyjaśnienie, czy wykładni art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23 należy dokonywać w ten sposób, że pojęcie „przejścia zakładu” obejmuje sytuację, w której spółka działająca na rynku lotów czarterowych zostaje rozwijana przez swego akcjonariusza wikszościowego, który sam jest przedsiębiorstwem transportu lotniczego, i w której to sytuacji następnie ta ostatnia spółka wstępuje w prawa rozwijanej spółki, stając się stroną umów leasingu samolotów i biurowych umów o loty czarterowe, prowadzi działalność wcześniej prowadzoną przez rozwijaną spółkę, przywraca do pracy niektórych pracowników wcześniej oddelegowanych do pracy w rozwijanej spółce i powierza im identyczne co wcześniej wykonywane obowiązki oraz przejmuje drobne wyposażenie rozwijanej spółki.

24

W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przypomnieć, że Trybunał orzekł, iż dyrektywa 77/187, skodyfikowana dyrektywą 2001/23 miała zastosowanie do wszystkich wypadków zmiany, w ramach stosunków umownych, osoby fizycznej lub prawnej odpowiedzialnej za prowadzenie przedsiębiorstwa, która wykonuje obowiązki pracodawcy w stosunku do pracowników przedsiębiorstwa (zob. wyroki: Merckx i Neuhuys, C-171/94 i C-172/94, EU:C:1996:87, pkt 28; Hernández Vidal i in., C-127/96, C-229/96 i C-74/97, EU:C:1998:594, pkt 23; a także Amatori i in., C-458/12, EU:C:2014:124, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dyrektywa 2001/23 ma na celu zapewnienie ciągłości istniejących stosunków pracy w ramach jednostki gospodarczej, niezależnie od zmiany właściciela. Decydującym kryterium dla ustalenia istnienia przejęcia w rozumieniu tej dyrektywy jest zatem okoliczność, czy dana jednostka zachowuje swą tożsamość, co wynika w szczególności z faktycznej kontynuacji działalności lub jej ponownego podjęcia (zob. wyroki: Spijkers, 24/85, EU:C:1986:127, pkt 11, 12; Güney-Görres i Demir, C-232/04 i C-233/04, EU:C:2005:778, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo; a także Amatori i in., C-458/12, EU:C:2014:124, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

W celu ustalenia, czy warunek ten został spełniony należy wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności faktyczne charakteryzujące daną transakcję, do których zalicza się w szczególności rodzaj przedsiębiorstwa lub zakładu, o który chodzi, przejęcie lub brak przejęcia składników majątkowych takich jak budynki i ruchomości, wartość składników niematerialnych w chwili przejęcia, przejęcie lub brak przejęcia pracowników przez nowego pracodawcę, przejęcie lub brak przejęcia klientów, a także stopień podobieństwa działalności prowadzonej przed przejęciem i po przejęciu oraz czas ewentualnego zawieszenia tej działalności. Okoliczności te stanowi jednakże tylko czynnikiowe aspekty oceny, która musi być dokonana całościowo, i stąd nie mogą być oceniane osobno (zob. wyroki: Spijkers, 24/85, EU:C:1986:127, pkt 13; Redmond Stichting, C-29/91, EU:C:1992:220, pkt 24; Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, pkt 14; a także Abler i in., C-340/01, EU:C:2003:629, pkt 33).

W szczególności Trybunał podkreślił, że waga, jaką należy przypisać poszczególnym kryteriom różni się oczywiście w zależności od prowadzonej działalności, a nawet stosowanych metod produkcji lub eksploatacji w przedsiębiorstwie, zakładzie lub czynniki zakładu (zob. wyroki: Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, pkt 18; Hernández Vidal i in., C-127/96, C-229/96 i C-74/97, EU:C:1998:594, pkt 31; Hidalgo i in., C-173/96 i C-247/96, EU:C:1998:595, pkt 31; a także podobnie, UGT-FSP, C-151/09, EU:C:2010:452, pkt 28).

To właśnie w świetle tych nauk płynących z orzecznictwa należy dokonać oceny pierwszego pytania prejudycjalnego, uwzględniając podstawowe okoliczności faktyczne przedstawione przez sąd krajowy w postanowieniu odsyłającym, a w szczególności w brzmieniu pytania pierwszego.

Na wstępie należy podkreślić, że w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, która dotyczy sektora transportu lotniczego, przejęcie wyposażenia trzeba uznać za istotny element do oceny istnienia „przejęcia zakładu” w rozumieniu art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23 (zob. podobnie wyrok Liikenne, C-172/99, EU:C:2001:59, pkt 39).

W tym względzie z postanowienia odsyłanego wynika, że TAP wstąpił w prawa AIA, stając się stroną umów leasingu samolotów i faktycznie z nich korzystał, o czym świadczy przejęcie elementów wyposażenia niezbędnych do kontynuowania działalności poprzednio wykonywanej przez AIA. Ponadto przejęta została pewna ilość innych narzędzi.

31

Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 48, 51, 53, 56 i 58 swojej opinii, inne czynniki potwierdzają, w świetle kryteriów przypomnianych w pkt 26 niniejszego wyroku, że w sprawie w postępowaniu głównym doszło do „przejęcia zakładu” w rozumieniu art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23. Podobnie jest w wypadku wstąpienia TAP w prawa AIA w ramach trwających umów lotów czarterowych z agencjami turystycznymi, co tłumaczy przejęcie klientów AIA przez TAP, rozwinięcie przez TAP działalności lotów czarterowych na trasach wcześniej obsługiwanych przez AIA, co odzwierciedla kontynuację przez TAP działalności wcześniej wykonywanej przez AIA, przywrócenie do pracy w ramach TAP pracowników oddelegowanych do AIA celem wykonywania identycznych obowiązków, jakie wykonywali w ramach tej ostatniej spółki, co tłumaczy przejęcie przez TAP części personelu, który świadczył pracę na rzecz AIA, a wreszcie przejęcie przez TAP, z dniem 1 maja 1993 r., części działalności w zakresie lotów czarterowych wykonywanych przez AIA do dnia jej rozwiązania w lutym 1993 r., co świadczy o tym, że przejęta działalność praktycznie nie została zawieszona.

32

W tych okolicznościach, do celów stosowania art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23 bez znaczenia pozostaje okoliczność, że podmiot, którego narzędzia i część personelu została przejęta, została zintegrowana, nie zachowawszy swojej niezależnej struktury organizacyjnej, ze strukturami TAP, ponieważ została zachowana wiązłość pomiędzy z jednej strony tym wyposażeniem i personelem przejętym przez tę ostatnią spółkę a z drugiej strony, kontynuacją wykonywanej wcześniej przez rozwiązaną spółkę działalności. W tym kontekście faktycznym niewielkie znaczenie ma to, że dane wyposażenie było wykorzystywane zarówno do realizacji regularnych lotów, jak i lotów czarterowych, biorąc pod uwagę, iż w każdym razie rozpatrywane loty stanowiły działalność w zakresie transportu lotniczego i że TAP, o czym trzeba przypomnieć, honorował zobowiązania umowne AIA dotyczące tych lotów czarterowych.

33

Z pkt 46 i 47 wyroku Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85) wynika bowiem, że to, co stanowi istotny element do stwierdzenia zachowania tożsamości przejmowanego podmiotu, to nie zachowanie specyficznej struktury organizacyjnej narzuconej przez zbywającego różnym elementom produkcji, które są przedmiotem przejęcia, ale zachowanie funkcjonalnej wiązłości i komplementarności między tymi elementami produkcji.

34

Tym samym zachowanie takiej wiązłości funkcjonalnej pomiędzy różnymi przejmowanymi czynnikami pozwala przejąćemu na wykorzystywanie ich w celu prowadzenia identycznej lub analogicznej działalności gospodarczej, nawet jeżeli, po dokonaniu przejęcia, są one włączone w ramy nowej, odmiennej struktury organizacyjnej (zob. wyrok Klarenberg, C-466/07, EU:C:2009:85, pkt 48).

35

Biorąc powyższe pod uwagę, na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć w taki sposób, że

wyk?adni art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23 nale?y dokonywa? w ten sposób, i? poj?cie „przej?cia zak?adu” obejmuje sytuacj?, w której spó?ka dzia?aj?ca na rynku lotów czarterowych zostaje rozwi?zana przez swego akcjonariusza wi?kszo?ciowego, b?d?cego równie? przedsi?biorstwem transportu lotniczego, a nast?pnie ta ostatnia spó?ka wst?puje w prawa rozwi?zanej spó?ki, staj?c si? stron? umów leasingu samolotów i bie??cych umów o loty czarterowe, prowadzi dzia?alno?? wcze?niej prowadzon? przez rozwi?zan? spó?k?, przywraca niektórych pracowników wcze?niej oddelegowanych do pracy w rozwi?zanej spó?ce, powierzaj?c im identyczne obowi?zki co wcze?niej wykonywane oraz przejmuje drobne wyposa?enie rozwi?zanej spó?ki.

W przedmiocie pytania drugiego

36

Poprzez to pytanie s?d odsy?aj?cy zmierza do ustalenia, czy bior?c pod uwag? okoliczno?ci takie jak rozpatrywane w post?powaniu g?ównym, a w szczególno?ci, to, ?e w ni?szych instancjach s?dowych wydane zosta?y rozbie?ne orzeczenia dotycz?ce wyk?adni poj?cia „przej?cia zak?adu” w rozumieniu art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23, wyk?adni art. 267 akapit trzeci TFUE nale?y dokonywa? w ten sposób, ?e s?d, którego orzeczenia nie podlegaj? zaskar?eniu w prawie krajowym, jest zasadniczo zobowi?zany zwróci? si? do Trybuna?u o wyk?adni? tego poj?cia.

37

W tym wzgl?dzie, o ile prawd? jest, ?e procedura przewidziana w art. 267 TFUE stanowi instrument wspó?pracy pomi?dzy Trybuna?em i s?dami krajowymi, dzi?ki któremu Trybuna? dostarcza s?dom krajowym elementów wyk?adni prawa Unii, które s? im niezb?dne dla rozstrzygni?cia przedstawionych im sporów, o tyle jednak w sytuacji, gdy nie istnieje w prawie krajowym ?aden ?rodek prawny do zaskar?enia wyroku s?du krajowego, to s?d ten jest co do zasady zobowi?zany wyst?pi? do Trybuna?u zgodnie z art. 267 akapit trzeci TFUE, je?li podniesiona zosta?a przed nim kwestia dotycz?ca wyk?adni prawa Unii (zob. wyrok Consiglio nazionale dei geologi i Autorità garante della concorrenza e del mercato, C?136/12, EU:C:2013:489, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).

38

Co si? tyczy zakresu tego obowi?zku, z utrwalonego orzecznictwa od czasu og?oszenia wyroku Cilfit i in. (283/81, EU:C:1982:335) wynika, ?e s?d, którego orzeczenia nie podlegaj? zaskar?eniu wed?ug prawa wewn?trznego, ma, w przypadku pojawienia si? przed nim kwestii dotycz?cej prawa Unii, obowi?zek zwróci? si? do Trybuna?u z pytaniem prejudycjalnym, chyba ?e stwierdzi, ?e pytanie to nie jest istotne dla sprawy, ?e Trybuna? dokona? ju? wyk?adni danego przepisu prawa Unii lub ?e prawid?owe zastosowanie prawa Unii jest tak oczywiste, i? nie pozostawia jakichkolwiek racjonalnych w?tpliwo?ci.

39

Trybuna? u?ci?li? ponadto, ?e istnienie takiej ewentualno?ci nale?y ocenia? z uwzgl?dnieniem cech charakterystycznych prawa Unii i szczególnych trudno?ci, jakie sprawia jego wyk?adnia, oraz niebezpiecze?stwa rozbie?no?ci w orzecznictwie wewn?trz Unii (wyrok Intermodal Transports, C?495/03, EU:C:2005:552, pkt 33).

40

Wy??cznie do s?du krajowego nale?y ocena, czy prawid?owe stosowanie prawa Unii jest na tyle oczywiste, ?e nie pozostawia ono miejsca na jakiegokolwiek racjonalne w?tpliwo?ci, i w zwi?zku z

tym należy do niego również decyzja o powstrzymaniu się od kierowania do Trybunału pytania o interpretację prawa Unii, które powstało w postępowaniu przed tym sądem (zob. wyrok Intermodal Transports, C-495/03, EU:C:2005:552, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).

41

W tym względzie samo w sobie istnienie sprzecznych ze sobą orzeczeń wydanych przez inne sądy krajowe nie może stanowić decydującego czynnika, który może narzucać obowiązek stosowania art. 267 akapit trzeci TFUE.

42

Sąd orzekający w ostatniej instancji może bowiem uznać, niezależnie od dokonania przez sądy niższej instancji określonej wykładni przepisu prawa Unii, że wykładnia, jaką ma zamiar nadać temu przepisowi, inna od tej, którą przedstawiły te sądy, nie pozostawia jakichkolwiek racjonalnych wątpliwości.

43

Należy jednak podkreślić, że w odniesieniu do rozważanego w tym przypadku obszaru i jak wynika z pkt 24–27 niniejszego wyroku, wykładnia pojęcia „przejścia zakładu” wzbudziła wiele pytań ze strony dużej liczby sądów krajowych, które w związku z tym czuły się zmuszone zwrócić się do Trybunału. Te pytania świadczą nie tylko o istnieniu trudności w interpretacji, ale także o występowaniu zagrożenia rozbieżności w orzecznictwie na poziomie Unii.

44

Wynika z tego, że w okolicznościach takich jak w sprawie w postępowaniu głównym, charakteryzujących się zarówno sprzecznymi liniami orzecznictwymi w odniesieniu do pojęcia „przejścia zakładu” na szczeblu krajowym w rozumieniu dyrektywy 2001/23, jak i powtarzającymi się trudnościami w interpretacji tego pojęcia w różnych państwach członkowskich, sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu na mocy prawa krajowego, musi dopełnić swego obowiązku wystąpienia do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym po to, aby uniknąć ryzyka błędnej wykładni prawa Unii.

45

Z powyższego wynika, że na pytanie drugie trzeba odpowiedzieć tak, iż wykładni art. 267 akapit trzeci TFUE należy dokonywać w ten sposób, że sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu w prawie krajowym, jest zobowiązany zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczącym wykładni pojęcia „przejścia zakładu” w rozumieniu art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23 w okolicznościach takich jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, w których zarówno wydane zostały rozbieżne orzeczenia dotyczące wykładni tego pojęcia przez niższe instancje sądowe, a także istnieją powtarzające się trudności w jego interpretacji w różnych państwach członkowskich.

W przedmiocie pytania trzeciego

46

Poprzez swoje pytanie trzecie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni prawa Unii, a w szczególności zasad sformułowanych przez Trybunał w obszarze odpowiedzialności państwa za szkody wyrządzone jednostkom w związku z naruszeniem prawa Unii dokonany przez sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu na mocy prawa

krajowego, należałoby dokonywać w ten sposób, że sprzeciwia się ono prawu krajowemu, które jako warunku wstępnego wymaga uchylecia orzeczenia, którego wydanie przez ten sąd wyrządziłoby szkodę, podczas gdy takie uchylecie jest w praktyce wykluczone.

47

W tym względzie należałoby przypomnieć, że w obliczu zasadniczej roli, jaką pełni wada sądowa w ochronie praw, które jednostki czerpią z norm prawa Unii, pełna skuteczność tych norm zostałaby zakwestionowana, a ochrona praw, jakie ustanawiają, ulegałaby osłabieniu, gdyby była wykluczona możliwość uzyskania przez jednostki, pod pewnymi warunkami, naprawienia szkody wyrządzonej im w związku z naruszeniem prawa wspólnotowego przez orzeczenie sądu państwa członkowskiego orzekającego w ostatniej instancji (zob. wyrok Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, pkt 33).

48

Sąd odsyłający stawia sobie pytanie o zgodność z tymi zasadami normy zawartej w art. 13 ust. 2 RRCEE, która stanowi, że możliwość wystąpienia z wnioskiem o odszkodowanie z tytułu tej odpowiedzialności „jest uzależnione” od uprzedniego uchylecia orzeczenia powodującego szkodę przez właściwy organ sądowy.

49

Z tego wynika, że jakakolwiek skarga dotycząca odpowiedzialności państwa z tytułu naruszenia obowiązku wynikającego z naruszenia obowiązku przewidzianego w art. 267 akapit trzeci TFUE jest niedopuszczalna w braku uchylecia orzeczenia powodującego szkodę.

50

Należałoby przypomnieć, że jeżeli spełnione są trzy przesłanki dotyczące powstania odpowiedzialności państwa, czego ustalenie jest zadaniem sądu krajowego, naprawienie przez państwo konsekwencji wyrządzonej szkody powinno nastąpić zgodnie z prawem krajowym, przy czym zasady ustalone w prawie krajowym w obszarze naprawienia szkody nie mogą być mniej korzystne niż zasady dotyczące podobnych krajowych środków prawnych (zasada równoważności) ani nie mogą być tak skonstruowane, by w praktyce uniemożliwiały lub nadmiernie utrudniały otrzymanie odszkodowania (zasada skuteczności) (zob. wyrok Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo).

51

Tymczasem norma prawa krajowego, taka jak zawarta w art. 13 ust. 2 RRCEE może nadmiernie utrudniać uzyskanie naprawienia szkody spowodowanej rozpatrywanym naruszeniem prawa Unii.

52

Z przedłożonych Trybunałowi akt sprawy, jak również z debaty przeprowadzonej podczas rozprawy wynika bowiem, że sytuacje, w których orzeczenia Supremo Tribunal de Justiça mogą podlegać rewizji, są bardzo ograniczone.

53

Rząd portugalski utrzymuje w tym względzie, że rozpatrywany przepis prawa krajowego podyktowany jest troską o poszanowanie zasady powagi rzeczy osądzonej oraz zasady pewności prawa. Rząd ten podkreśla w szczególności, że w sytuacji rozpatrywanej w postępowaniu

głównym kontrola oceny, której dokonał organ sądowy orzekający w ostatniej instancji, jest niezgodna z prewencją przez ten organ sądowy funkcji, ponieważ celem realizowanym przez jego orzeczenia jest ostateczne zakończenie sporu, pod rygorem podważenia praworządności i poszanowania orzeczeń sądowych, a także osłabienia instancyjności w sądownictwie.

54

Prawdą jest, że Trybunał podkreślił znaczenie, jakie zasada powagi rzeczy osądzonej posiada zarówno w porządku prawnym Unii, jak i w krajowych porządkach prawnych, uściślając, że w braku uregulowań Unii w tym zakresie sposób wykonania tej zasady należy do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady ich autonomii proceduralnej (zob. podobnie wyrok Fallimento Olimpiclub, C-2/08, EU:C:2009:506, pkt 22, 24).

55

Co się tyczy wpływu zasady powagi rzeczy osądzonej na sytuację rozpatrywaną w postępowaniu głównym, wystarczy przypomnieć, że uznanie zasady odpowiedzialności państwa z tytułu orzeczenia sądu orzekającego w ostatniej instancji samo w sobie nie skutkuje podważeniem powagi rzeczy osądzonej takiego orzeczenia. Postępowanie, którego celem jest pociągnięcie do odpowiedzialności państwa, ma inny przedmiot i niekoniecznie musi toczyć się pomiędzy tymi samymi stronami co postępowanie, w którym zapadło orzeczenie korzystające z powagi rzeczy osądzonej. Strona skarżąca w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności państwa uzyskuje bowiem w razie wygranej zasądzenie od państwa odszkodowania, lecz niekoniecznie podważenie powagi rzeczy osądzonej orzeczenia sądowego, które to szkody spowodowało. W każdym razie zasada odpowiedzialności państwa, właściwa dla wspólnotowego porządku prawnego, wymaga takiego odszkodowania, a nie rewizji orzeczenia sądu, które spowodowało szkody (zob. wyrok Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, pkt 39).

56

Co się tyczy argumentu dotyczącego naruszenia zasady pewności prawa, należy zauważyć, że nawet przy założeniu, że zasada ta mogłaby być uwzględniona w sytuacji prawnej, takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, nie może ona w żaden sposób przeważać nad zasadą odpowiedzialności państwa członkowskiego za szkody wyrządzone jednostkom wskutek naruszenia przez to państwo prawa Unii.

57

Uwzględnienie zasady pewności prawa spowodowałoby bowiem – w sytuacji, gdy orzeczenie wydane przez sąd ostatniej instancji opiera się na oczywistej błędnej wykładni prawa Unii – uniemożliwienie jednostce dochodzenia praw, które może ona czerpać z porządku prawnego Unii, a w szczególności praw, które wynikają z tej zasady odpowiedzialności państwa.

58

Tymczasem ta ostatnia zasada jest nierozdzielnie związana z systemem traktatów, na których opiera się Unia (zob. podobnie wyrok Specht i in., od C-501/12 do C-506/12, C-540/12 i C-541/12, EU:C:2014:2005, pkt 98 i przytoczone tam orzecznictwo).

59

W tych okolicznościach poważanej przeszkody, takiej jak wynikająca z normy krajowej rozpatrywanej w postępowaniu głównym, w skutecznym stosowaniu prawa Unii, a w szczególności tak fundamentalnej zasady jak zasada odpowiedzialności państwa za naruszenie

prawa Unii nie można uzasadnić ani zasadą powagi rzeczy osądzonej, ani zasadą pewności prawnej.

60

Z powyższej analizy wynika, że na pytanie trzecie należy odpowiedzieć w taki sposób, i że wykadni prawa Unii, a w szczególności zasad sformułowanych przez Trybunał w obszarze odpowiedzialności państwa za szkody wyrządzone jednostkom w związku z naruszeniem prawa Unii dokonanych przez sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu na mocy prawa krajowego, należy dokonywać w ten sposób, że sprzeciwia się ono prawu krajowemu, które jako warunku wstępnego wymaga uchylecia orzeczenia, którego wydanie przez ten sąd wyrządziło szkodę, podczas gdy takie uchylecie jest w praktyce wykluczone.

W przedmiocie kosztów

61

Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

1)

Wykadni art. 1 ust. 1 dyrektywy Rady 2001/23/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ochrony praw pracowniczych w przypadku przejęcia przedsiębiorstw, zakładów lub części przedsiębiorstw lub zakładów należy dokonywać w ten sposób, że pojęcie „przejęcia zakładu” obejmuje sytuację, w której spółka działająca na rynku lotów czarterowych zostaje rozwinięta przez swego akcjonariusza wikszościowego, będącego również przedsiębiorstwem transportu lotniczego, a następnie ta ostatnia spółka wstępuje w prawa rozwiniętej spółki, staje się stroną umów leasingu samolotów i bieżących umów o loty czarterowe, prowadzi działalność wcześniej prowadzoną przez rozwiniętą spółkę, przywraca niektórych pracowników wcześniej oddelegowanych do pracy w rozwiniętej spółce, powierzając im identyczne obowiązki co wcześniej wykonywane oraz przejmuje drobne wyposażenie rozwiniętej spółki.

2)

Wykadni art. 267 akapit trzeci TFUE należy dokonywać w ten sposób, że sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu w prawie krajowym, jest zobowiązany zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczącym wykadni pojęcia „przejęcia zakładu” w rozumieniu art. 1 ust. 1 dyrektywy 2001/23 w okolicznościach takich jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, w których zarówno została wydane rozbieżne orzeczenia dotyczące wykadni tego pojęcia przez niższe instancje sądowe, jak i istnieje powtarzające się trudnoći w jego interpretacji w różnych państwach członkowskich.

3)

Wyk?adni prawa Unii, a w szczeg?lno?ci zasad sformu?owanych przez Trybuna? w obszarze odpowiedzialno?ci pa?stwa za szkody wyrz?dzane jednostkom w zwi?zku z naruszeniem prawa Unii dokonany? przez s?d, kt?rego orzeczenia nie podlegaj? zaskar?eniu na mocy prawa krajowego, nale?y dokonywa? w ten spos?b, ?e sprzeciwia si? ono prawu krajowemu, kt?re jako warunku wst?pnego wymaga uchylecia orzeczenia, kt?rego wydanie przez ten s?d wyrz?dzi?o szkod?, podczas gdy takie uchylene jest w praktyce wykluczone.

Podpisy

(*1) J?zyk post?powania: portugalski.